

LIIVI AASTA TIPNES KONVERENTSIDEGA RIIAS JA TARTUS

Liivi keele ja kultuuri aasta 2011, mille algatajad olid Riia Liivi Kultuuri Selts ja rahvusvaheline Liivi Sõprade Selts, tõi kaasa liivi kultuuri tutvustavaid ettevõtmisi mitmel maal. Kõige tihedam oli sündmuste kava Lätis ja Eestis, üritusi korraldati aga ka Soomes, Prantsusmaal, Leedus, Ungaris, Saksamaal ja küllap mujalgi. Uue näo ja hingamise sai liivlaste infoportaal *livones.net*, kus on jäädvustatud meeleolukaid ülevaateid kunstinäitustest, kontsertidest, keelepäevadest ja muust põnevast. See aasta tähistab ka murranguhetke liivlaste ajaloos: liivi rahval ei ole enam kompaktset asuala ega ole liivi keel enam argikeel, seetõttu tuleb liivi kultuuril end paratamatult praegustes oludes uuesti mõtestada. Selle võimalikkust näitab aga liivi aasta ürituste arvukas osavõtjaskond ja ehk kõige rohkem korraldajate innukus, kaudselt ju seegi, et viimase Läti rahvaloenduse andmetel on end liivlastena määratlevate inimeste arv jälle tõusuteel, küündides 250-ni. Seega ajakirjanduses viimastel aastatel korduvalt ilmunud teated viimase liivlase surmast päris tõsi ei saa olla.

Liivi aasta püsivalt nähtavateks-loetavateks viljadeks jäävad raamatud. Lätis avaldati neid enim ning need on pärvinud seal ka suurimat tähelepanu. Läti rahvale liivlasi 44 põhifakti abil tutvustav raamatuke „Libieši 44 atbildēs” („Liivlased 44 vastuses”), mida trükiti paar tuhat eksemplari, oli peaaegu otsas juba enne esitlust. Eri maade poetide liivlasteteemalisi luo-

letusi koondav kogu „Kui süolõbõd livlitz – Kā iznirst libieši” („Kuidas soolavad liivlased”) nimetati üheks Läti 2011. aasta luuleraamatu auhinna kandidaadiks. Tänuväärset toetust osutas Läti keeleagentuur, andes läti keeles ja illustreeritult välja Valts Ernštreitsi doktoritöö liivi kirjakeele kujunemisest. Ilusaim liivi aasta raamat näikse ikkagi liivikeelne. See on Kõrli Stalte 1930. aastatel koostatud aabits „Jelzi sōnā. Ābēd ja irgandōks lugdōbrōntōz” („Elus sõna. Aabits ja alustuse lugemik”). Aabitsa käsikirja leidis mõne aasta eest liivi ajaloodoktor Renāte Blumberga Tallinnast Riigiarhiivist. Sinna oli käsikiri sattunud tõenäoliselt Emakeele Seltsist, mis pidi tollal aabitsa välja andma. Aabits sai trükitud alles nüüd liivi aastal ning Läti Kolka ja Pāle kooli ning Eesti Metsapoole ja Kilingi-Nõmme kooli õpilased joonistasid aabitsasse suure hulga ilusaid pilte. Eraldi vihikutena kuuluvad aabitsa juurde ka läti- ja eestikeelsed tõlked. Liivi aasta peaväljaandeks on liivlased siiski nimetanud liivlaste ajalugu, keelt ja kultuuri käsitleva koguteose, mis ilmus esimesena eesti keeles – seda suuresti tänu Eesti Keele Sihtasutuse, Haridus- ja Teadusministeeriumi, Emakeele Seltsi ja teiste Eesti asutuste õigeaegsele toetusele.

Aga koguteose „Liivlased. Ajalugu, keel ja kultuur” valmimises – see on seni põhjalikem raamat liivlastest –, oli ometi otsustav liivlaste endi panus. Raamatu keskne toimetaja on R. Blumberga, teda assisteerisid Tapio Mäkeläi-

nen, Karl Pajusalu ja keeleteimetajana Ellen Niit. Lisaks on Blumberga kirjutanud suure osa raamatust: avaartikli liivi kultuuri ja keele uurimisest Eestis, Lätis ja Soomes, ulatusliku ülevaate liivlastest (XIX–XXI saj), liivlaste ärkamisaja ja hõimuliikumise ning muusikaelu käsitlused. Valts Ernštreitsilt on artiklid liivi keele allikatest ja kirjandusest, Baiba Dambergalt liivi kujutavast kunstist. Mahult moodustavad liivi juurtega autorite kirjutised raamatust peaaegu poole, nende vahetu suhe kirjeldatava ainega teebki raamatu ainulaadseks. Peale liivlastest autorite on koguteose valmimisse andnud oma panuse asjatundjad Eestist, Lätist, Soomest ja Saksamaalt. Raamat sisaldab kokku seitse käsitlust liivlaste ajaloost, viis liivi keelest ja kuus liivi kultuurist. Neile lisanduvad põhjalikud arhiiviallikate ja kirjanduse koondnimestikud ning isikunimede register. Raamatu on kujundanud ja küljendanud Zane Ernštreite.

Koguteoses ilmunud uurimused olid suuresti aluseks ka ettekannetele, mis peeti Riias Läti Ajaloomuuseumis 4. novembril toimunud liivi aasta konverentsil „Libieši: valoda, vēsture un kultūra” („Liivlased: keel, ajalugu ja kultuur”). Konverentsi avas Läti Vabariigi president Andris Bērziņš, kelle tervituse Valts Ernštreits tõlkis liivi keelde. Päev oligi korraldatud läti-, eesti- ja osalt liivikeelsena, sünkroontõlge toomis hästi. Konverentsi esimene pool oli pühendatud Kuramaa liivlastele. V. Ernštreits (Tartu–Riia) kõneles liivi keele tänapäevasest seisust, R. Blumberga (Helsingi) eesti ja läti teadlaste tegevusest liivi kultuuri ja keele uurimisel, Tiit-Rein Viitso (Tartu) valmiva liivi-eesti-läti sõnaraamatu allikatest, Linda Dumpe (Riia), eesti päritolu tuntud Läti etnoloog, Kuramaa liivlaste traditsioonilistest toitudest. Konverentsi teine pool käsitles ajaloolise Liivimaa liivlasi. Selle osa avaettekande pidas

Eberhard Winkler (Göttingen), kes tegi võrdleva sissevaate Salatsi ja Kuramaa liivi sõnavaras ilmnevatesse keelekontaktidesse. Läti Ajalooinstituudi direktor Guntis Zemītis (Riia) andis arheoloogina ülevaate liivlaste muinasaja lõpu asustusest. Urmas Sutrop (Tallinn–Tartu) ja Karl Pajusalu (Tartu) käsitlesid ühissetekandes Metsapöole muinasmaakonna keelelisi ja ajaloolisi piire. Konverentsi viimase ettekande pidas Läti teenekamaid etnolooge Saulvedis Cimermanis (Riia) Liivimaa viimaste, Svēciemi liivlaste kohta. Pärast ettekandeid said osavõtjad kuulata liivi muusika kontserti ja tutvustati valminud raamatuid.

Tartus toimus liivi keele ja kultuuri aasta konverents 29. novembril Tartu Ülikooli ajaloomuuseumis. Konverentsi avas Tartu Ülikooli rektor Alar Karis, kes oma tervituses märkis ülikooli ajaloolist rolli Liivimaa ja ka liivlaste ülikoolina. Eesti Vabariigi presidendi Toomas Hendrik Ilvese tervitus, mille Valts Ernštreits liivi keelde tõlkis, kujunes tegelikult päeva pikimaks ettekandeks, kus käsitleti nii väikerahvaste õigusi kui ka liivlastega seotud kunagisi probleeme Baltimaade koostöös. Oma sõnavõtu lõpus rõhutas T. H. Ilves uusi võimalusi, mis on tänapäeval liivi kultuuri arendamiseks.

Tartu konverentsi ettekanded olid keelekesksed. V. Ernštreits ja R. Blumberga pidasid liivikeelse avaettekande tänapäeva liivi keelest ja kultuurist. Ülejäänud ettekanded olid eesti keeles. Eberhard Winkler kõneles liivi keelekontaktidest sõnavara põhjal, Riho Grünthal (Helsingi) andis ülevaate liivlaste olukorrast ja liivi keelest muistse vabadusvõitluse ajast kuni tänapäevani. Ettekannete osa viimane esineja oli Christopher Moseley (London). Tema teema oli liivi keel kui ohustatumaid Euroopa keeli, kuid Moseley vaatles ohustatud keelte probleemistikku laiemalt, tuues näiteid kõnelejaskonna

peaaegu kaotanud keelte velmamise võimalustest. Ettekannetele järgnesid liivi koguteose ja teiste liivi aasta raamatute tutvustamine, liivi muusika kontsert ja Vahur Laiapea filmi „Professor Viitso liivlased” Eesti esilinastus.

Liivlased on tänapäeval akadeemilisemaid Euroopa rahvaid. Nende haarde ja võimekuse heaks näiteks on ka lõppenud liivi keele ja kultuuri aasta. Seda saab pidada kordaläinuks, kui saavutatud hoog püsib. Eesti keeles ilmunud koguteost on hakatud tõlkima läti keel-

de, plaane on peetud raamatu väljaandmiseks soome- ja saksakeelsena. Järge ootavate uute raamatute ja muude ettevõtmiste nimekiri on päris pikk. Loodetavasti aitab pälvitud tähelepanu ja saadud ind liivlaste järglastel tunda end üha rohkem päris liivlastena, kes tänapäeval ongi urbaansed mitmekeelsed haritlased.

KARL PAJUSALU